

УДК 373.3-057.81

ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Аніщук А. М.

У статті обґрунтовано проблему діяльнісного підходу в підготовці фахівців дошкільної освіти, готових до роботи у конкурентних умовах на ринку праці. Охарактеризовано поняття "професійна компетентність", "діяльнісний підхід", "особистісно-діяльнісний підхід", виділено професійні компетенції вихователя дошкільного навчального закладу, визначені Галузевим стандартом вищої освіти. Виділено ознаки, що відображають професійну компетентність сучасного фахівця дошкільної освіти, особистісні якості майбутнього педагога, його готовність до роботи з дітьми шляхом упровадження інноваційних технологій.

Представлено аналіз низки праць вітчизняних науковців, в яких розкрито різні аспекти підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Виділено основні компоненти професійної компетентності вихователя. Розкрито основну ідею діяльнісного підходу у навчанні студентів, технологію моделюючого навчання, можливості використання символічної наочності, поданої у вигляді схем, таблиць, моделей, матриць, діаграм і графіків, у процесі подання й подальшого опрацювання конкретної інформації.

З метою розвитку критичного мислення у студентів проаналізовано методику використання кейс-технології навчання, яка вдало об'єднує навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що, безумовно, є діяльним і ефективним у реалізації сучасних завдань системи освіти. Виділено суть методу, що полягає у використанні конкретних випадків для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчальної дисципліни; етапи проведення занять із застосуванням кейс-методу.

Сформульовано загальні висновки щодо застосування діяльнісного підходу до формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, особистісно-діяльнісний підхід, свідомість, співбуття, саморозвиток, самовдосконалення, інноваційні технології, освітні компетенції, технологія моделюючого навчання, кейс технологія.

В статті обґрунтовано проблему деятельностного подхода в подготовке специалистов дошкольного образования, охарактеризованы понятия "профессиональная компетентность", "деятельностный подход", "личностно-деятельностный подход". Выделены основные компоненты профессиональной компетентности воспитателя. Раскрыта основная идея деятельностного подхода в обучении студентов, проанализировано методику использования кейс-технологии обучения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, личностно-деятельностный подход, саморазвитие, самосовершенствование, инновационные технологии, образовательные компетенции, технология моделирующего обучения, кейс-технология.

The article deals with the problem of the activity approach in training of preschool education specialists, who are ready to work in competitive conditions in the labor market. The concepts of "professional competence", "activity approach", "personality-activity approach" are characterized, professional competences of the teacher of preschool educational institutions, defined by the State standards of higher education, are determined.

Characteristics reflecting the professional competence of a modern specialist in preschool education, personal qualities of the future teacher, his readiness to work with children through the introduction of innovative technologies are highlighted.

The analysis of a number of works of national scientists is presented, in which various aspects of preparation of future specialists of pre-school education are revealed. The

basic components of the professional competence of the educator are highlighted. The main idea of the activity approach in student training, the technology of modeling teaching, the possibility of using symbolic visibility, presented in the form of schemes, tables, models, matrices, charts and graphs, in the process of submission and further processing of specific information are revealed.

In order to develop students' critical thinking, the methodology of using Case Study Technology is successfully analyzed. This Technology effectively integrates educational, analytical and educational activities, which are definitely active and effective in implementing the modern tasks of the education system. The essence of the method, which consists in using specific cases for the joint analysis, discussion or elaboration of decisions by students from a certain section of the discipline, and stages of conducting classes using the case-method are singled out.

The general conclusions about application of the activity approach to formation of professional competence of future teachers of preschool education are formulated.

Key words: professional competence, personality activity approach, consciousness, coexistence, self-development, self-improvement, innovative technologies, educational competencies, modeling teaching technology, case technology.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються кардинальні зміни, зумовлені інтеграцією України до світового співтовариства та переходом на європейські стандарти якості освіти. Особливої актуальності набувають модернізаційні процеси в дошкільній освіті та професійній підготовці фахівців до її реалізації. Науково-технічний розвиток обумовлює необхідність використовувати у дошкільній освіті нові технології навчання, враховуючи дошкільний вік, як сенситивний, найбільш сприятливий для розвитку творчого потенціалу дитини та її пізнавальної активності. Важливо, щоб кожну дитину уже з перших років життя педагога та батьки мотивували до особистісного розвитку шляхом активного пізнання навколишнього світу, соціалізації в дошкільній, міжособистісного спілкування з однолітками і дорослими.

Опікуючись розвитком особистості, педагог орієнтується на те, що основними характеристиками продуктивного життя дошкільника є: свідомість (уміння звітувати перед собою щодо бажань, планів, учинків та їх наслідків); діяльність (прагнення більше часу перебувати в активному стані); співбуття з іншими (налагодження контактів з однолітками та дорослими, рідними та чужими людьми). Визнання педагогом самоцінності дошкільного дитинства та розуміння його як першого етапу становлення особистості потребує перегляду завдань, змісту та спрямованості педагогічної роботи. Засвоюючи нові педагогічні функції, педагог оволодіває здатністю вносити елементи новизни в цілі, зміст, форми і методи освітньої діяльності, враховувати особливості розвитку особистості дошкільника в умовах життя, що швидко змінюється. Відтак постала проблема формування фахівця-дошкільника нового типу, який має глибокі професійні знання, здатен до творчості, готовий до роботи у конкурентних умовах. Сучасний фахівець дошкільної освіти – це професіонал високої кваліфікації, який орієнтується у наукових дослідженнях і освітніх інноваціях, володіє сучасними технологіями розвитку, навчання і виховання дітей, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі формування майбутніх фахівців дошкільної освіти присвячені праці відомих сучасних науковців: Л. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Беленької, І. Дичківської, Т. Поніманської, Е. Карпової, Л. Козак, О. Кучерявої, К. Крутій, Н. Карпенко, В. Нестеренко, А. Хуторського та ін. У наукових доробках педагогів були розкриті питання формування професійних умінь у навчальному процесі (Л. Артемова); підготовки вихователів до мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку (А. Богуш, Н. Гавриш), вироблення професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки (А. Беленька); впровадження інноваційних педагогічних технологій у підготовку фахівців дошкільної освіти (І. Дичківська); теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (Т. Поніманська); підготовки вихователів до організації еколого-дослідницької діяль-

ності дітей в природі (Н. Лисенко, З. Плохий); організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів (О. Кучерявий); підготовці майбутніх педагогів до формування творчості дітей, розвитку потенційних особистісних можливостей (І. Дичківська, В. Моляко, О. Кульчицька) тощо.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє нам виділити професійні та особистісні якості майбутнього педагога, його готовність до роботи з дітьми шляхом упровадження інноваційних технологій. Серед методологічних підходів у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, у якості визначальних, Л. Онофрійчук виділяє діяльнісний, синергетичний, комунікативно-діалогічний та індивідуально орієнтований підходи [8]. Саме в процесі діяльності людина реалізує свої ділові і морально психологічні якості, доводить свою придатність допрофесійної діяльності.

Метою статті є: розкриття сутності діяльнісного підходу у підготовці фахівців дошкільної освіти.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасні напрямки розвитку дошкільної освіти передбачають удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, висувають значні вимоги до професійної компетентності вихователів дітей дошкільного віку. *Професійна компетентність* вихователя дошкільного навчального закладу характеризує його здатність виконувати професійні завдання діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність.

Як зазначає Г. Беленька, професійна компетентність вихователя складається з трьох основних компонентів: теоретичних знань, практичних умінь з їх застосування та професійно-значущих якостей, що дають особистості можливість вільно, впевнено і толерантно діяти залежно від наявної необхідності та потреб оточуючого життя. Стабільний і безперервний розвиток усіх трьох складових на основі позитивних світоглядних позицій педагога і становить *компетентність фахівця*. Знання та уміння мають формуватися в контексті набуття особистістю емпіричного і професійного педагогічного досвіду [2, с. 30]. Професійна компетентність вихователя передбачає наявність певного набору *компетенцій*. Професійні компетенції вихователя дошкільного навчального закладу визначені Галузевим стандартом вищої освіти. До таких компетенцій належать: оздоровчо-профілактична, діагностико-прогностична, плануюча, навчально-розвивальна, виховна, комунікативна, просвітницька, організаційно-педагогічна, контролююча і самовдосконалення.

Е. Карпова і В. Нестеренко зазначають, що в європейських країнах споживачі результатів освітніх систем оцінюють якість освіти та підготовленість фахівців за рівнем їх компетентності, швидкості опанування відомих компетенцій і здатності створювати нові компетенції [4]. В. Краєвський і А. Хуторський, розкриваючи роль освітніх компетенцій у стандартах, зауважують, що освітні компетенції є наслідком *особистісно-діяльнісного підходу* до освіти, оскільки відносяться до особистості студента та формуються і перевіряються у процесі виконання ним певним чином складеного комплексу дій. Освітні компетенції становлять інтегральні характеристики якості підготовки студентів, пов'язані з їх здібністю застосування комплексу знань, умінь і способів діяльності відносно певного міждисциплінарного кола питань [7]. Як показує сучасна практика, засвоєння навчального матеріалу на рівні усвідомлення краще відбувається в процесі діяльності. Діяльність – це процес активного ставлення людини до дійсності, тому проблематика діяльнісного підходу включає в себе і проблему особистості.

Діяльнісний підхід був обґрунтований С. Рубінштейном, сутність його полягає в тому, що "... суб'єкт у своїх діях, в актах своєї творчої самодіяльності не тільки виявляється і проявляється; він в них створюється і визначається. Тому тим, що він робить, можна визначити те, що він є; напрямком його діяльності можна визначити і сформулювати його самого" [12, с. 645–656].

На думку Ю. Павлова, діяльнісний підхід розглядає процес формування особистості через активну предметну діяльність та активні способи пізнання світу, активні комунікації з іншими людьми [9, с. 227]. І. Романюк вказує, що "... ефектив-

ність діяльнісного підходу в умовах модульної технології може бути підвищена, якщо будуть реалізовані ідеї теорії поетапного формування розумових дій, понять, ідеї контекстного навчання" [11, с. 7].

Діяльнісний підхід у навчанні передбачає відбір змісту навчальних предметів з опорою на врахування специфіки майбутньої професійної діяльності, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію. Основою діяльнісного підходу є діалогізація навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, що визначає суб'єкт-суб'єктну взаємодію студентів і викладачів, самоактуалізацію і самопрезентацію особистості майбутнього педагога. Як зазначає А. Богуш, важливу роль у забезпеченні діяльнісного підходу щодо формування базових компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, відіграє педагогічна практика, де керівники бази практики не тільки вчать і виховують, але і стимулюють студента до загального і професійного розвитку, створюють умови для саморозвитку [3, с. 6].

Отже, основна ідея діяльнісного підходу пов'язана не з самою діяльністю як такою, а з діяльністю, як засобом становлення та розвитку особистості. Тобто, в процесі і результаті використання форм, прийомів і методів навчання народжується особистість, здатна вибирати, оцінювати, програмувати і конструювати, здійснюється її саморозвиток і самореалізація.

Т. Котик було розкрито можливості використання символічної наочності, поданої у вигляді схем, таблиць, моделей, матриць, діаграм і графіків, у процесі подання й подальшого опрацювання конкретної інформації у вищій школі. Спеціально розроблена система вправ надавала наочним дидактичним засобам універсальних можливостей – орієнтувала на виконання кожним засобом комплексу різноманітних функцій: ілюстративної, систематизуючої, узагальнювальної, контрольної. Такий підхід до використання наочних засобів навчання сприяв розвитку теоретичного мислення студентів; допомагав визначити й висвітлити зв'язки міжтеоретичними положеннями й практичною діяльністю; допомагав систематизувати теоретичні знання щодо специфіки використання їх під час практичної діяльності [6].

В. Сергєєва зазначає, що теоретико-методологічна підготовка майбутнього вихователя має бути побудована таким чином, щоб студенти оволодівали основами педагогічної теорії у процесі спеціально організованої діяльності шляхом застосування активних форм і методів навчання, включення їх у науково-дослідну діяльність. Така побудова навчального процесу формує евристичний стиль мислення студентів, створює необхідне підґрунтя для наступного творчого використання ними своїх педагогічних функцій, спонукає до самостійного дослідження тих чи інших педагогічних явищ. Звідси випливає нагальна потреба переходу на новий рівень розвитку системи вивчення предметів педагогічного циклу, який характеризується активною взаємодією таких його складових, як модель спеціаліста, діяльність студента та діяльність викладача. Основою для зміни технології навчання є особистісно-діяльнісний підхід, який спонукає до удосконалення педагогічної освіти за рахунок інтенсивного впровадження в навчальний процес нових педагогічних технологій [13].

Г. Беленька виділяє технологію моделюючого навчання, яка, на її думку, є найбільш ефективною в процесі вивчення педагогічних дисциплін, розробляється на основі інтегративного підходу, забезпечує встановлення педагогічної взаємодії і сприяє самоосвіті, саморозвитку кожного студента [1]. Моделювання застосовується в двох аспектах: в діяльності викладача і навчальній діяльності студентів як засобу успішної організації засвоєння знань. Майбутній фахівець повинен навчитися вибирати з арсеналу педагогічних методів саме ті, що найбільше йому підходять; творчо використовувати досвід колег у нових умовах, формуючи в навчально-виховному процесі свій стиль, свою позицію, стосунки [1].

Сучасні вимоги до навчання студентів передбачають формування у них критичного мислення, що забезпечується шляхом створення проблемних ситуацій. Методика розвитку критичного мислення орієнтує не на запам'ятовування фактичного матеріалу, а на постановку проблеми і пошук її розв'язання. З цією метою можна використовувати *кейс-технологію* навчання. Прийоми графічного моделювання інформації виступають актуальними в плані здійснення особистісно-діяліс-

ного підходу і дають можливість формувати і вдосконалювати загальні та спеціальні компетентності студента.

Кейс-метод ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі викладача і студента. Зобов'язання викладача під час застосування кейс-методу полягає в тому, щоб створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у студентів уміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб у процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом. Зобов'язання студента полягає в тому, щоб збагачуючи своєю творчою енергією навчальний процес, прийняти на себе частку відповідальності за його результативність. О. Комліченко, О. Цветкова зазначають, що суть методу полягає у використанні конкретних випадків для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчальної дисципліни. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти у вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що, безумовно, є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти [5]. Вищезазначені науковці роботу над кейсом поділяють на два основні етапи: домашня самостійна робота і робота в аудиторії. Виділяють два етапи проведення занять із застосуванням кейс-методу:

I етап – заздалегідь складені кейси викладач роздає студентам не пізніше, як за день до заняття. Студенти самостійно розглядають кейс, підбирають додаткову інформацію і літературу для його вирішення.

II етап – заняття розпочинаються з контролю знань студентів, з'ясування центральної проблеми, яку необхідно вирішити. Викладач контролює роботу малих груп, допомагає, уникаючи прямих консультацій. Студенти можуть використовувати допоміжну літературу, підручники, довідники. Кожна мала група обирає "спікера", який на етапі презентації рішень висловлює думку групи. У ході дискусії можливі питання до виступаючого, виступи і доповнення членів групи, викладач слідкує за ходом дискусії і шляхом голосування обирається спільне вирішення проблемної ситуації. На етапі підведення підсумків викладач інформує про вирішення проблеми в реальному житті або обґрунтовує власну версію і обов'язково оприлюднює кращі результати, оцінює роботу кожної малої групи і кожного студента [5, с. 183–184].

Використання даних технологій у вищій школі сприяє тому, що студент перетворюється у важливий освітній суб'єкт, активно залучаючись до спілкування з викладачем, використовуючи знання, отримані під час самостійного опрацювання різних наукових джерел.

Висновки. Таким чином, застосування діяльнісного підходу до формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти сприяє організації навчальної й дослідницької діяльності студентів під час вивчення педагогічних дисциплін; позитивній мотивації студентів до майбутньої професійної діяльності; формуванню критичного мислення, уваги, уяви студентів, уміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; розвитку особистих якостей майбутнього фахівця дошкільної освіти, формуванню індивідуального стилю професійної діяльності.

Література

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти / Г. В. Беленька // Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 4. – С. 1–5.
2. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
3. Богуш А. М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання / А. М. Богуш // Виховання і культура. – 2001. – № 1. – С. 4 – 10.
4. Карпова Е. Е. Теоретичні засади індивідуалізації професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах заочного навчання у вищому навчальному закладі : монографія / Е. Е. Карпова, В. В. Нестеренко. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. – 196 с.

5. Комліченко О. О. Використання інтерактивних методів в навчальному процесі та підсумковому контролі знань студентів / О. О. Комліченко О. М. Цветкова // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 3 (4). – С.178–185.
6. Котик Т. М. Наочні засоби інтенсифікації процесу вивчення лінгводидактики у ВНЗ / Т. М. Котик // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – 2002. – № 1. – С. 137–144.
7. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика : учебн. пособие для студентов высших учебных заведений / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М. : Издательский центр "Академия", 2007. – 352 с.
8. Онофрійчук Л. Сучасні підходи у підготовці майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до управлінської діяльності / Лілія Онофрійчук // Молодь і ринок. – 2015. – № 2 (121). – С. 118–121.
9. Павлов Ю. О. Теорія і практика формування основ професійної компетентності майбутніх фахівців ресторанного сервісу у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Ю. О. Павлов. – Київ, 2014. – 537 с.
10. Романюк І. М. Модульно-рейтингова технологія навчання та контролю засвоєння знань у вищому військовому закладі освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Романюк І. М. – Тернопіль, 2003. – 19 с.
11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.
12. Сергеева В. Ф. Технологічний підхід до професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / В. Ф. Сергеева // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". – Додаток 3 до вип. 31 : Тематичний випуск "Проблеми емпіричних досліджень у психології". – К. : Гнозис, 2014. – С. 323–329.